

Навчальний модуль: «Нормотворчість ОМС та управління майном ТГ: програми, порядки та положення – воно нам треба?»

ЗМІСТ

Вступ.....	2
1. Ще трохи про загальні засади управління майном територіальних громад	3
2. Форми безпосередньої участі територіальної громади в управлінні майном та іншими ресурсами ТГ	8
3. Інвентаризація майна та зобов'язань ТГ	10
4. Оренда індивідуально визначеного майна (крім земельних ділянок) як приклад нормотворчості ОМС ТГ	16
Перелік рекомендованої літератури/корисних посилань	17
Тестові питання для самоконтролю	18
Правильні відповіді до тестових питань	19
Перелік рекомендованої літератури/корисних посилань.....	16
Тестові питання для самоконтролю.....	17
Правильні відповіді до тестових питань.....	18

Навчальний модуль: Законодавчі основи управління активами громади: можливості фінансового розвитку

Тренер – Козіна Віра

Вступ

Під час минулої сесії школи, яка відбувалася у жовтні 2020 року, ми працювали із загальними законодавства, які визначають порядок управління окремими видами майна та зобов'язань у громаді. Однак, працюючи зі спеціальним законодавством у цій сфері, ми постійно «натикалися» на приписи законів, якими органам місцевого самоврядування надається широка дискреція (можливість самостійно обирати варіанти) з питань володіння, використання та розпорядження майна та інших активів територіальної громади.

Загальною метою цього тренінгу буде отримання знань та опанування деяких практичних навичок щодо розробки (вдосконалення) власних нормативних актів, які направлені на підсилення ефективності управління місцевими ресурсами та пошук балансу інтересів між благом кожної людини та громадянина, інтересами окремих, у т.ч. соціально вразливих груп населення, та громади у цілому. Під час цього тренінгу додаткова увага буде приділена інструментам залучення громадськості у цю сферу діяльності ОМС.

За наслідками навчання учасники закріплять інформацію щодо законодавства, яке регулює ці напрямки діяльності місцевого самоврядування, моделюючи визначені тренером ситуації, більш наочно та глибоко відпрацюють окремі інструменти з управління місцевими ресурсами та розглянуть рішення відповідних судів у спорах, що виникають внаслідок реалізації правовідносин з управління комунальним майном.

Очікуваним результатом тренінгу є запобігання помилкам в користуванні та розпорядженні комунальними активами, яких подекуди припускаються посадові особи та органи місцевого самоврядування внаслідок необізнаності у законодавстві та відсутності практичних навичок. Паралельним результатом будуть практичні підказки та обмін досвідом щодо залучення участі громадськості до управління місцевими ресурсами.

Зважаючи на специфіку аудиторії, окрема увага буде приділена правовому регулюванню управління майном на територіях, де з безпекових міркувань місцеве самоврядування обмежене через впровадження військово-цивільних адміністрацій населених пунктів та районів.

1. Ще трохи про загальні засади управління майном територіальних громад

Згідно з ч. 1 ст. 60 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (далі – Закон про МС) територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах належить право комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, підприємства, установи та організації, в тому числі банки, страхові товариства, а також пенсійні фонди, частку в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, визначені відповідно до закону як об'єкти права комунальної власності, а також кошти, отримані від їх відчуження. Спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини.

Важливо! Підставою для набуття права комунальної власності є передача майна територіальним громадам безоплатно державою, іншими суб'єктами права власності, а також майнових прав, створення, придбання майна органами місцевого самоврядування в порядку, **встановленому законом** (ч. 2 ст. 60 Закону про МС).

Тобто, якщо норма підзаконно акту, який ви хочете застосувати до управління місцевими ресурсами, не ґрунтується на нормах закону, які поширюються на місцеве самоврядування, керуватися ним не можна!

Тим більше, не можна «фантазувати» собі нормативні акти, які базуються виключно на вашій добрій волі та уяві! Сьогодні місцеве самоврядування обмежене приписами ч. 2 ст. 19 Конституції, згідно з якою органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Нагадаємо, що згідно з ч. 2 ст. 2 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) **територіальні громади є учасниками цивільних відносин, та можуть виступати суб'єктами права власності** (ч. 1 ст. 318 ЦК України).

Як визначено ч. 1 ст. 169 ЦК України, **територіальні громади діють у цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин.**

Частина 1 ст. 172 ЦК України визначає, що **територіальні громади у цивільних відносинах діють (набувають і здійснюють цивільні права та обов'язки) через органи місцевого самоврядування** (далі – ОМС) у межах їхньої компетенції, встановленої законом.

Базовим актом, що визначає систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб

місцевого самоврядування є Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (далі — Закон).

Згідно з абз. 15 ст. 1 Закону **право комунальної власності** — право територіальної громади володіти, доцільно, економно, ефективно користуватися і розпоряджатися на свій розсуд і в своїх інтересах майном, що належить їй, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування.

Важливо! Правовий режим майна (тобто, умови його набуття, використання, розпорядження таким майном), **яке знаходиться у ОМС територіальних громад та районних і обласних рад різний.**

За Конституцією України **ОМС ТГ** (через сільські, селищні, міські ради та їхні виконавчі органи) **виконує функції власника майна** територіальних громад. **Районні ж та обласні ради здійснюють тільки управління майном**, яке належить до спільної власності територіальних громад району або області.

Оскільки у районних та обласних рад за чинною Конституцією України немає власних виконавчих органів, окремі повноваження з управління майном спільної власності на районному та обласному рівні за дорученням відповідних рад виконують місцеві державні адміністрації.

Порядок управління майном територіальних громад деталізований у ст. 60 Закону про МС. Зокрема:

1) ОМС від імені та в інтересах ТГ відповідно до закону здійснюють **правомочності щодо володіння, користування та розпорядження об'єктами права комунальної власності**, в тому числі виконують усі майнові операції, можуть передавати об'єкти права комунальної власності у постійне або тимчасове користування юридичним та фізичним особам, укладати договори в рамках державно-приватного партнерства, у тому числі концесійні договори, здавати їх в оренду, продавати і купувати, використовувати як заставу, вирішувати питання їхнього відчуження, визначати в угодах та договорах умови використання та фінансування об'єктів, що приватизуються та передаються у користування і оренду (ч. 5 ст. 60);

2) Районні та обласні ради від імені територіальних громад сіл, селищ, міст **здійснюють управління об'єктами** їхньої спільної власності, що задовольняють спільні потреби територіальних громад (ч. 4 ст. 60).

До виключної компетенції сільських, селищних, міських рад п. 30, 31 ч. 1 ст. 26 Закону про МС віднесено, зокрема:

1) прийняття рішень щодо відчуження відповідно до закону комунального майна;

- 2) затвердження місцевих програм приватизації, а також переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації;
- 3) визначення доцільності, порядку та умов приватизації об'єктів права комунальної власності;
- 4) вирішення питань про придбання в установленому законом порядку приватизованого майна, про включення до об'єктів комунальної власності майна, відчуженого у процесі приватизації, договір купівлі-продажу якого в установленому порядку розірвано або визнано недійсним, про надання у концесію об'єктів права комунальної власності, про створення, ліквідацію, реорганізацію та перепрофілювання підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідної територіальної громади.
- 5) прийняття рішень про передачу іншим органам окремих повноважень щодо управління майном, яке належить до комунальної власності відповідної територіальної громади, визначення меж цих повноважень та умов їх здійснення.

Відповідно до пп. 1 п. «а» ч. 1 ст. 29 Закону виконавчі органи сільських, селищних, міських рад здійснюють управління в межах, визначених радою, майном, що належить до комунальної власності відповідних територіальних громад.

До компетенції районних та обласних рад, які вирішуються виключно на їх пленарних засіданнях, належать наступні питання з управління місцевими ресурсами (ст. 43 Закону про МС):

1) вирішення за дорученням відповідних рад питань про продаж, передачу в оренду, під заставу об'єктів комунальної власності або прийняття рішення про здійснення державно-приватного партнерства щодо об'єктів комунальної власності, у тому числі на умовах концесії, що забезпечують спільні потреби територіальних громад і перебувають в управлінні районних, обласних рад, а також придбання таких об'єктів в установленому законом порядку (п. 19 ст. 43);

2) вирішення в установленому законом порядку питань щодо управління об'єктами спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, що перебувають в управлінні районних і обласних рад; призначення і звільнення їх керівників, крім випадків, передбачених [частиною другою](#) статті 21 Закону України "Про культуру" (п. 20 ст. 43);

3) надання згоди на передачу об'єктів з державної власності у спільну власність територіальних громад сіл, селищ, міст та прийняття рішень про передачу об'єктів права спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, що перебувають в управлінні районних, обласних рад, у державну власність, а також щодо придбання об'єктів державної власності (п. 32 ст. 43).

Тобто, перелічені питання можуть вирішуватись тільки на пленарних засіданнях відповідних рад. Як вирішувати решту питань – самостійно чи через свої виконавчі органи (чи шляхом делегування місцевим державним адміністраціям), а можливо передачі окремих функцій та майна органам самоорганізації населення тощо.

Попри широку дискрецію, яка надається місцевому самоврядуванню, безпосередньо у самих законах можуть бути встановлені межі свободи нормотворчості для органів місцевого самоврядування.

Наприклад, ч. 3 ст. 60 Закону про МС територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів надає право об'єднувати на договірних засадах на праві спільної власності об'єкти права комунальної власності, а також кошти місцевих бюджетів для виконання спільних проєктів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій і створювати для цього відповідні органи і служби. Районні та обласні ради таких прав не мають.

Ще один момент, який треба урахувати при вирішенні питань управління місцевими ресурсами, закріплений у ч. 6 ст. 60 Закону про МС. Зокрема, доцільність, порядок та умови **відчуження об'єктів права комунальної власності визначаються відповідною радою**. Тобто ці функції передавати виконавчим органам місцевих рад, районним або обласним державним адміністраціям чи іншим особам передавати не можна. На практиці це означає, що всюди, де йдеться про відчуження майна чи визначення відповідних процедур про відчуження майна територіальних громад, має бути рішення відповідної ради.

Важливо! Пунктом 10 Розділу 5 Закону про МС встановлені додаткові особливості відчуження майна, яке знаходиться в управлінні районних та обласних рад.

Зокрема, з набранням чинності цим Законом майно, яке до прийняття [Конституції України](#) у встановленому законодавством порядку передане державою до комунальної власності адміністративно-територіальних одиниць та набуте ними на інших законних підставах, крім майна, що відчужене у встановленому законом порядку, є комунальною **власністю відповідних територіальних громад сіл, селищ, міст**.

Майно, передане до комунальної власності областей і районів, а також набуте на інших законних підставах, є спільною власністю територіальних громад сіл, селищ, міст, **управління** яким відповідно до Конституції України здійснюють районні та обласні ради або уповноважені ними органи. **Відчуження зазначеного майна здійснюється лише за рішенням власника або уповноваженого ним органу** (тобто сільських, селищних та міських рад, які здійснюють функції власників майна територіальних громад).

Це правило деталізується частинами 8-9 ст. 60 Закону про МС.

Зокрема, ч. 8 передбачено, що право комунальної власності територіальної громади захищається законом на рівних умовах з правами власності інших суб'єктів. Об'єкти права комунальної власності не можуть бути вилучені у територіальних громад і передані іншим суб'єктам права власності без згоди безпосередньо територіальної громади або відповідного рішення ради чи уповноваженого нею органу, за винятком випадків, передбачених законом.

У ч. 9 вказано, що сільські, селищні, міські, районні в містах (у разі їх створення) ради мають право:

1) вносити пропозиції про передачу або продаж у комунальну власність відповідних територіальних громад підприємств, установ та організацій, їх структурних підрозділів та інших об'єктів, що належать до державної та інших форм власності, якщо вони мають важливе значення для забезпечення комунально-побутових і соціально-культурних потреб територіальних громад;

2) на переважне придбання в комунальну власність приміщень, споруд, інших об'єктів, розташованих на відповідній території, якщо вони можуть бути використані для забезпечення комунально-побутових та соціально-культурних потреб територіальних громад;

3) мати об'єкти комунальної власності за межами відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

За пропозицією сільських, селищних, міських рад районні, обласні ради **повинні приймати рішення** про передачу до комунальної власності відповідних територіальних громад окремих об'єктів, спільної власності територіальних громад, які знаходяться на їх території і задовольняють колективні потреби виключно цих територіальних громад.

2. Форми безпосередньої участі територіальної громади в управлінні майном та іншими ресурсами ТГ

Згідно з ч. 1 ст. 19 Закону про МС з метою врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування представницький орган місцевого самоврядування на основі Конституції України та в межах цього Закону може прийняти статут територіальної громади села, селища, міста.

Важливо! Форми безпосередньої участі громади в управлінні місцевими справами не є вичерпними. Тобто у Статуті ТГ ви можете визначити більш широкий інструментарій, аніж це передбачено законом.

<...>

Стаття 8. Загальні збори громадян

1. Загальні збори громадян за місцем проживання є формою їх безпосередньої участі у вирішенні питань місцевого значення.
2. Рішення загальних зборів громадян враховуються органами місцевого самоврядування в їх діяльності.
3. Порядок проведення загальних зборів громадян за місцем проживання визначається законом та статутом територіальної громади.

Стаття 9. Місцеві ініціативи

1. Члени територіальної громади мають право ініціювати розгляд у раді (в порядку місцевої ініціативи) будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування.
2. Порядок внесення місцевої ініціативи на розгляд ради визначається представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади з урахуванням вимог [Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності"](#).
3. Місцева ініціатива, внесена на розгляд ради у встановленому порядку, підлягає обов'язковому розгляду на відкритому засіданні ради за участю членів ініціативної групи з питань місцевої ініціативи.
4. Рішення ради, прийняте з питання, внесеного на її розгляд шляхом місцевої ініціативи, обнародується в порядку, встановленому представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади.

<...>

Стаття 13. Громадські слухання

1. Територіальна громада має право проводити громадські слухання - зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких члени територіальної громади можуть заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування.

2. Громадські слухання проводяться не рідше одного разу на рік.

3. Пропозиції, які вносяться за результатами громадських слухань, підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування.

4. Порядок організації громадських слухань визначається статутом територіальної громади.

Стаття 14. Органи самоорганізації населення

1. Сільські, селищні, міські, районні в місті (у разі їх створення) ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна.

2. Правовий статус, порядок організації та діяльності органів самоорганізації населення за місцем проживання визначаються законом.

<...>

3. Інвентаризація майна та зобов'язань ТГ

Питання інвентаризації майна регламентуються Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та Положенням про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене наказом Мінфіну від 02.09.2014 р. № 879 (далі – Положення № 879).

Згідно з ч. 2 ст. 10 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» об'єкти і періодичність проведення інвентаризації визначаються власником (керівником) підприємства¹, крім випадків, коли її проведення є обов'язковим згідно з законодавством.

Згідно з п. 4 розд. 1 Положення № 879 проведення інвентаризації забезпечується власником (власниками) або уповноваженим органом (посадовою особою), який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та установчих документів (далі - керівник підприємства), який створює необхідні умови для її проведення, визначає об'єкти, періодичність та строки проведення інвентаризації, крім випадків, коли проведення інвентаризації є обов'язковим. У цих випадках визначені на підприємстві строки проведення інвентаризації не можуть перевищувати строків, визначених цим Положенням.

Згідно з п. 8 розд. 1 Положення № 879 підприємства, що знаходяться на тимчасово окупованій території та/або на території проведення антитерористичної операції (або їх структурні підрозділи (відокремлене майно) перебувають на зазначених територіях), проводять інвентаризацію у випадках, обов'язкових для її проведення, тоді, коли стане можливим забезпечити безпечний та безперешкодний доступ уповноважених осіб до активів, первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку, в яких відображені зобов'язання та власний капітал цих підприємств. Зазначені підприємства зобов'язані провести інвентаризацію станом на 01 число місяця, що настає за місяцем, у якому зникли перешкоди доступу до активів, первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку, та відобразити результати інвентаризації в бухгалтерському обліку відповідного звітного періоду.

Підготовчі дії. Згідно з Положенням № 879 під час підготовки до інвентаризації необхідно:

- завершити обробку всіх документів щодо руху активів та сформувати реєстри прибуткових і видаткових документів або звіти про рух активів;
- вивести залишки матеріальних цінностей на дату інвентаризації;
- згрупувати, розсортувати та розкласти активи у порядку, зручному для їх підрахунку.

¹ Під «підприємствами» у Положенні № 879 розуміються юридичні особи, створені відповідно до законодавства України, незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності, а також представництвами іноземних суб'єктів господарської діяльності.

У свою чергу, голова комісії до початку інвентаризації має завізувати всі прибуткові та видаткові документи, що додаються до реєстрів (звітів). Ці документи є підставою для визначення залишків активів на початок інвентаризації за даними обліку.

До початку інвентаризації матеріально відповідальні особи повинні надати в інвентаризаційному описі розписки про те, що всі прибуткові та видаткові документи на активи здані до бухгалтерії, всі цінності, які надійшли під їх відповідальність, оприбутковані, а ті, що вибули, списані.

Не забудьте перевірити:

- наявність і стан технічних паспортів та іншої технічної документації на основні засоби;
- наявність документів на основні засоби, що здані чи прийняті підприємством в оренду, на зберігання, у тимчасове користування.

Важливо! Для великих муніципалітетів або громад, які мають значну кількість активів, розташованих на великій чи важкодоступній території буде актуальним право створювати для безпосереднього проведення інвентаризації у місцях зберігання та виробництва окремі робочі інвентаризаційні комісії. Вони утворюються тільки розпорядженням голови ради «центральної садиби» (навіть якщо функції з інвентаризації покладені на Комісію з реорганізації!). Діяльність робочих інвентаризаційних комісій регламентується п. 2 розд. 2 Положення № 879.

Перевірка активів та зобов'язань. Перевірка проводиться у порядку розміщення активів за місцем їх зберігання. Якщо активи зберігаються у різних ізольованих приміщеннях, інвентаризацію проводять послідовно за кожним місцем зберігання. **Після перевірки цінностей вхід до приміщення опломбовується** (п. 8 розд. II Положення № 879).

Для фіксування наявності, стану та оцінки активів (у тому числі й тих, які належать іншим юридичним особам та обліковуються поза балансом) застосовують **Інвентаризаційні описи**.

Для фіксування наявності готівки, грошових документів, бланки документів суворої звітності, фінансових інвестицій, відомості щодо повноти відображення дебіторської та кредиторської заборгованостей, витрати і доходи майбутніх періодів використовують **Акти інвентаризації**.

Форми усіх документів, які вам потрібно буде скласти за наслідками інвентаризації, затверджені наказом Мініфіну від 17.06.2015 р. № 572 «Про затвердження типових форм для відображення бюджетними установами результатів інвентаризації», режим доступу до документу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0788-15#n32>. Матеріали інвентаризації оформлюються згідно з приписами Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затвердженого наказом Мініфіну від 24.05.1995 р. № 88, режим доступу до документу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text>.

Акти та описи дозволяється заповнювати як рукописним способом, так і за допомогою електронних засобів обробки інформації.

Інформацію про наявність активів слід навести в інвентаризаційному описі за їх найменуваннями за місцями зберігання цінностей, з можливим розподілом даних за субрахунками і номенклатурою. Акти інвентаризації слід заповнювати з урахуванням об'єктів інвентаризації. При цьому мають бути забезпечені ідентифікація таких об'єктів та їх співставлення з даними бухгалтерського обліку.

Записи робіть послідовно у кожному рядку на окремому аркуші. На останніх аркушах опису (акта) незаповнені рядки прокреслюйте. На кожній сторінці опису вказуйте число порядкових номерів активів і загальну їх кількість прописом. Всі активи, записані на відповідній сторінці підсумуйте незалежно від того, в яких одиницях виміру (штуках, метрах, кілограмах тощо) вони відображені.

Якщо після інвентаризації матеріально відповідальні особи виявлять помилки в інвентаризаційних описах, вони мають негайно заявити про це комісії. Якщо після перевірки вказаних фактів комісія їх підтвердить, вона виправляє допущені у документах помилки. Виправлення помилок здійснюється шляхом закреслення неправильних записів і написання над ними «вірні». Правильність та обґрунтованість зроблених виправлень мають засвідчити своїми підписами всі члени комісії та матеріально відповідальні особи. **Наявність помарок чи підчисток у матеріалах інвентаризації не допускається.**

Вимога щодо візування кожної сторінки акту, довідки або опису чинним законодавством не передбачена, тож це ви робите на власний розсуд. Всі матеріали інвентаризації (описи, акти, звіряльні відомості, протоколи) мають бути оформлені **щонайменше у двох примірниках.**

Важливо! На активи, які не належать підприємству, але знаходяться в його розпорядженні (наприклад, орендовані), необхідно складати **окремі інвентаризаційні описи.** Ця вимога стосується також активів рад, які знаходяться в дорозі, або тимчасово перебувають на складах інших підприємств, установ чи організацій (у тій же оренді, на відповідальному зберіганні тощо).

Підбиття підсумків інвентаризації. Належним чином оформлені інвентаризаційні описи (акти інвентаризації) передають для перевірки, до бухгалтерської служби. У бухгалтерській службі перевіряють правильність підрахунків у матеріалах інвентаризації, проставляють кількісні та цінові показники у відповідних рядках і порівнюють дані бухобліку з даними щодо фактичної наявності.

Всі виявлені розбіжності між фактичною наявністю активів ради та обліковими даними наводять у звіряльних відомостях, а саме:

Звіряльна відомість результатів інвентаризації необоротних активів;

Звіряльна відомість результатів інвентаризації запасів.

Основним підсумковим документом, який складають за результатами інвентаризації, є **Протокол інвентаризаційної комісії**². В цьому протоколі інвентаризаційна комісія відображає свої висновки щодо виявлених розбіжностей та пропозиції щодо їх врегулювання.

Зокрема, у протоколі наводять:

- причини нестач, втрат, лишків;
- пропозиції щодо заліку внаслідок пересортиці, списання нестач в межах норм природного убутку, а також понаднормових нестач із зазначенням причин виникнення та вжитих заходів щодо їх запобігання.

Керівник повинен розглянути та затвердити протокол інвентаризаційної комісії **протягом 5 робочих днів** після завершення інвентаризації. Така вимога передбачена в п. 2 розд. IV Положення № 879.

Урегулювання розбіжностей між фактичним станом речей та документарними записами. Порядок урегулювання розбіжностей між фактичною наявністю активів і зобов'язань та даними бухгалтерського обліку визначено в п. 4 розд. IV Положення № 879.

Розбіжності		Порядок урегулювання
1	2	3
Лишки	Основні засоби, нематеріальні активи, цінні папери, грошові кошти, їх еквіваленти та інші оборотні матеріальні цінності	Підлягають оприбуткуванню зі збільшенням доходів спеціального фонду кошторису
Нестача запасів у межах норм природного убутку		Списують за розпорядженням керівника установи на фактичні видатки
Нестача матеріальних цінностей понад норми природного убутку	Встановлено винних осіб	Нестачі списують з балансу установи та відносять на рахунок винних осіб
	Не встановлено винних осіб	До моменту встановлення винних осіб або припинення кримінального провадження нестачі списують з балансу установи та зараховують на позабалансовий субрахунок

² Нагадуємо, що форми зазначених документів ви можете знайти тут: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0788-15#Text>

Оцінка та оприбуткування додатково виявленого під час інвентаризації майна. Об'єкти, виявлені в лишку, при оприбуткуванні оцінюють за **справедливою вартістю** (залучати суб'єкта оціночної діяльності до встановлення вартості об'єкту на цьому етапі закон не вимагає). Тобто при оцінці лишків матеріальних цінностей комісія має виходити з того, скільки міг би коштувати аналогічний об'єкт із урахуванням ступеня його зносу і технічного стану на момент виявлення та постановки на облік. Для цього, наприклад, можна провести невелике дослідження попиту на купівлю-продаж відповідних цінностей у мережі Інтернет (не забудьте зберегти та підкласти результати досліджень до матеріалів інвентаризації!).

Результати оцінки повинні бути оформлені **актом оцінки** інвентаризаційної комісії установи. Форма такого акту є довільною. Його примірну форму та приклад заповнення наведено після відповіді на це запитання.

Суму виявлених лишків включають до Довідки про надходження в натуральній формі, яку подають до органів Казначейства до закінчення звітного періоду. Надходження від оприбуткування лишків є складовою частиною доходів спеціального фонду кошторису ради, у якій це майно було виявлене під час інвентаризації.

Ще один важливий момент – це **списання заборгованостей, строк стягнення яких минув**. Не забудьте скористатися цієї можливістю за наслідками інвентаризації та не «тягти» за собою безнадійні борги та зобов'язання у майбутнє. Регламентує ці питання пп. 7.5 п. 7 розд. 3 Положення № 879, форма відповідного акту затверджена вже знайомим вам наказом Мінфіну від 17.06.2015 р. № 572 «Про затвердження типових форм для відображення бюджетними установами результатів інвентаризації», режим доступу до документу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0788-15#n32>.

Відображення результатів інвентаризації в бухгалтерському обліку. Матеріали інвентаризації та рішення про врегулювання розбіжностей відображають в фінансовій звітності того звітного періоду, у якому закінчена інвентаризація (п. 3 розд. IV Положення № 879). Відображення таких операцій в бухгалтерському обліку і звітності має забезпечити комісія з реорганізації. Фізично, звісно, це мають зробити бухгалтери відповідних рад, яких, як ви пам'ятаєте, ми рекомендували включити до складу комісії з реорганізації.

Дані бухгалтерського обліку, відкориговані за наслідками інвентаризації, будуть підставою для визначення обсягів активів і зобов'язань, що підлягають передачі від ради, яка припиняється, раді- правонаступнику.

Важливо! У звітності рад, що припиняються, безпосередньо результати інвентаризації не відображаються. Оскільки відповідно до абз. 2 п. 8 розд. I Порядку заповнення форм фінансової звітності в державному секторі та Змін до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 "Подання фінансової звітності",

затвердженому наказом Мінфіну від 28.02.2017 № 307, режим доступу до документу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0384-17#Text>, суб'єкти державного сектору, які припинили свою діяльність протягом звітного періоду, складають фінансову звітність в обсязі річної. У фінансовій звітності таких суб'єктів залишки на кінець звітного періоду **не зазначаються**.

Аналогічна вимога також встановлена законодавством щодо складання бюджетної звітності. Зокрема, п. 8 розд. I Порядку складання бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, звітності фондами загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, затвердженого наказом Мінфіну від 24.01.2012 р. № 44, режим доступу до документу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0196-12#Text>, також передбачено, що у бюджетній звітності таких розпорядників бюджетних коштів показників на кінець звітного періоду **не повинно бути**.

4. Оренда індивідуально визначеного майна (крім земельних ділянок) як приклад нормотворчості ОМС ТГ

Правовідносини оренди майна, що належить територіальним громадам, на разі регламентуються Бюджетним, Господарським та Цивільним кодексами України, Законом про МС, Законом України «Про оренду державного та комунального майна» (далі – Закон про оренду), постановами КМУ «Деякі питання оренди державного та комунального майна», «Про Методику розрахунку орендної плати за державне майно та пропорції її розподілу»³.

Передача в оренду майна, що перебуває у комунальній власності, здійснюється ОМС відповідно до вимог Закону про оренду, але з особливостями, визначеними саме для випадків використання комунального майна:

1) Закон про МС (виключна компетенція за ст. 26):

- затвердження місцевих програм приватизації, а також переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації (впливає на визначення переліків 1 та 2 типу для оренди);

- прийняття рішень про передачу іншим органам окремих повноважень щодо управління майном, яке належить до комунальної власності відповідної територіальної громади, визначення меж цих повноважень та умов їх здійснення (визначить, а подекуди – розмежує «ролі» ваших виконавчих органів та утворених радою осіб: балансоутримувач/«управитель»);

2) Закон України «Про оренду державного та комунального майна»: особливості передачі в оренду комунального майна, передбачені цим Законом, додатково можуть визначатися рішенням представницьких органів місцевого самоврядування з урахуванням вимог і обмежень, передбачених цим Законом і Порядком передачі майна в оренду (абз. 2 ч. 2 ст. 5)

3) Постанова КМУ «Деякі питання оренди державного та комунального майна» встановлює межі «особливостей» для оренди комунального майна, відмінного від земельних ділянок.

Важливо! Галузеві особливості оренди державного та комунального майна можуть встановлюватися виключно законами.

Таким чином, саме для врегулювання особливостей регулювання оренди комунального майна місцевій раді доцільно прийняти документ, який буде визначати, як ці особливості регламентуються на конкретній території.

³ Методика розрахунку орендної плати відповідно до актуальної редакції Закону має бути переглянута Урядом.

Перелік рекомендованої літератури/корисних посилань:

1. Конституція України: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Бюджетний кодекс України: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17>
3. Господарський Кодекс України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15;>
4. Земельний кодекс України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14;>
5. Цивільний кодекс України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20060220/stru;>
6. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
7. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text\\$](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text$)
8. Закон України «Про оренду державного та комунального майна»: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2269-12\\$](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2269-12$)
9. Закон України «Про відкритість використання публічних коштів»: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text;>
10. Постанова КМУ «Деякі питання оренди державного та комунального майна»: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2020-%D0%BF#Text\\$](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2020-%D0%BF#Text$)
11. Постанова КМУ «Про Методику розрахунку орендної плати за державне майно та пропорції її розподілу»: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/786-95-%D0%BF\\$](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/786-95-%D0%BF$)
12. Постанова КМУ від 10.12.2003 р. № 1891 «Про затвердження Методики оцінки майна» [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1891-2003-%D0%BF#Text\\$](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1891-2003-%D0%BF#Text$)
13. Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних і комунальних закладах охорони здоров'я та вищих медичних навчальних закладах <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1138-96-%D0%BF#Text;>
14. Постанова КМУ «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-2010-%D0%BF#Text;>
15. Постанова КМУ «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними і комунальними закладами культури», [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1271-2011-%D0%BF#Text\);](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1271-2011-%D0%BF#Text)
16. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене наказом Мінфіну від 02.09.2014 р. № 879 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#n17>), далі – Положення № 879.

Тестові питання для самоконтролю

1. Питання: Чи може територіальна громада безпосередньо управляти своїм майном?

- а) Так, це гарантовано Конституцією;
- б) Ні, територіальна громада виступає учасником цивільних правовідносин через відповідний орган місцевого самоврядування;
- в) Так, може – за результатами місцевого референдуму.

2. Питання: Хто забезпечує інвентаризацію майна та зобов'язань у раді?

- а) сільський, селищний, міський голова;
- б) виконком;
- в) рада;
- г) визначений радою виконавчий орган.

3. Питання: Чи обов'язковий до використання ОМС затверджений Урядом або центральним органом виконавчої влади (ЦОВВ) типовий договір, який передбачає відносини у сфері господарювання?

- а) Так, це обов'язково;
- б) Так, якщо відповідні повноваження КМУ чи ЦОВВ прямо передбачені законом;
- в) Ні, бо ані Уряд, ані ЦОВВ не можуть давати побідних вказівок ОМС;
- г) Ні, бо це стосується тільки примірних договорів.

4. Питання: Чи може рада громади здійснювати безпосередньо функції з управління майном комунальної власності?

- а) Так;
- б) Ні;
- в) Тільки у прямо визначених законом випадках, але за загальним правилом це – функція виконавчих органів ради;
- г) Так, якщо голова дає відповідне доручення раді або раді треба затвердити правочин з управління майном, укладений головою самостійно.

5. Питання: Чи може виконавчий комітет приймати рішення щодо відчуження майна громади?

- а) Так;
- б) Так, якщо рада делегує йому відповідні повноваження;
- в) Ні, бо це виключна компетенція відповідної ради (крім випадків списання майна).

Правильні відповіді до тестових питань

1. Питання: Чи може територіальна громада безпосередньо управляти своїм майном?

- а) Так, це гарантовано Конституцією;
- б) Ні, територіальна громада виступає учасником цивільних правовідносин через відповідний орган місцевого самоврядування;**
- в) Так, може – за результатами місцевого референдуму

6. Питання: Хто забезпечує інвентаризацію майна та зобов'язань у раді?

- а) сільський, селищний, міський голова;**
- б) виконком;
- в) рада;
- г) визначений радою виконавчий орган.

2. Питання: Чи обов'язковий до використання ОМС затверджений Урядом або центральним органом виконавчої влади (ЦОВВ) типовий договір, який передбачає відносини у сфері господарювання?

- а) Так, це обов'язково;
- б) Так, якщо відповідні повноваження КМУ чи ЦОВВ прямо передбачені законом;**
- в) Ні, бо ані Уряд, ані ЦОВВ не можуть давати побідних вказівок ОМС;
- г) Ні, бо це стосується тільки примірних договорів.

3. Питання: Чи може рада громади здійснювати безпосередньо функції з управління майном комунальної власності?

- а) Так;
- б) Ні;
- в) Тільки у прямо визначених законом випадках, але за загальним правилом це – функція виконавчих органів ради;**
- г) Так, якщо голова дає відповідне доручення раді або раді треба затвердити правочин з управління майном, укладений головою самостійно.

4. Питання: Чи може виконавчий комітет приймати рішення щодо відчуження майна громади?

- а) Так;
- б) Так, якщо рада делегує йому відповідні повноваження;
- в) Ні, бо це виключна компетенція відповідної ради (крім випадків списання майна).**